

Književnost.

Poezije. Zložil S. Gregorčič. IV. Narodna Tiskarna v Gorici. 1908. Str. 176. — Zadnji zvezek Gregorčičevih poezij je kakor cvetje, razcvelo v mrzli jeseni, kakor otroci, rojeni pod pozno starost. Še enkrat so zaplule življenjske moči, še enkrat je vzbrstela klica, toda ker so sadovi veli in brezsočni, je bolj spomin na mladost, ki jih sladi, kot veselje, da je pognala onemogla starost. Ali če govorimo lepo naravnost in brez slabih primer: z ljubeznijo jemljemo četrti zvezek Poezij v roke, ker iščemo v njih tistega Gregorčiča, ki je izdal prvega, ki je pel „Peplnično noč“, „Oljko“, „Sočo“, „Človeka nikar...“ In ker je v četrti zbirki vestno zbrana Gregorčičeva zapuščina, so res prišle na dan mnoge pesmi mladih let, ki jih pesnik sam ni hotel objaviti v Poezijah, a ki mu vendar ne delajo nečasti. To je Gregorčičeva lirika, specifično njegova, presenečujoča s svojo preprostostjo, plameneča od domoljubja, lahno nadahnjena z boječo erotiko. Vsak verz pa, ki ga je vtripnilo Gregorčičevo srce, je prevzet tihovdane otožnosti, matere poezije, roditeljice umetnikov, kajti naš poet je obilno izkusil, kako plodovita je žalost in kako jalovo je veselje. Za vzgled le eno najstarejših — po naši sodbi tudi najnežnejših — Gregorčičevih pesmi, ki ga popolnoma označuje:

Pod gorami grom grmi,
bojni grom;
doli se junak bori
za očetov dom.

Gori pa dekle bledó
trepeta:
„Dom in dragega, nebo,
reši mi oba!“

Grom obmolkne v tihi mrak —
dom otet;
a mladenki mlad junak
ni se vrnil spet.

Zraven mirne lirike srečujemo tudi v tej zbirki še semintja tisti odločni, močni jamb Gregorčičev z obilico moških rim, ki se drvi kot nagel, nebrzdán vihar in ki ga ni dozdej še nihče drugi obvladoval s tako silo (Delavcem, carju Nikolaju).

Toda pri vsem spoštovanju bodi dovoljena beseda resnici. Ne da se tajiti, da so skoro vsi dobri verzi četrtega zvezka še iz mladih časov Gregorčičevih. Pozneje je rad pel priložnostne pesmi, ki jim je umetnik le še s težavo iskal v dani tvarini poetičkih momentov. Izraz mu je postal trši in okornejši, domorodno čustvo, ki mu je svojčas dal popolnoma novo obliko, se je odelo v stalne forme, mesto tople lirike je zavzela poetična didaktika. Še nekolikokrat zablesti lirična moč Gregorčičeva v vsem svojem sijaju („Stoj, solnce, stoj!“), a je le kakor kratek, slepeč blisk skozi noč. Samoposebi se nam takoj vsiljuje vprašanje, odkod ta preobrat, in marsikdo je že povedal svojo prenapeto misel. Res je težko prezreti — če že moramo govoriti o tej do zadnjega zrna premlačeni stvari — da so usehnili krepki liriški vrelci našega poeta ravno nekako krog l. 1882., torej ob času znane Mahničeve kritike,

ki je Gregorčič do konca dni ni mogel preboleti; še dvajset let pozneje je pel „bratom“:

Pil sem iz življenja
polne, grenke čaše;
vrag zdaj pij na zdravje
moje jo in vaše!

Zato obsojajo Mahniča, da morejo odpustiti Gregorčiču vse njegove poznejše slabe verze. Toda brez ozira na to, da gre Mahniču čast, da je prvi označil pri nas kritiki načelno stališče in da se je njegova sodba prej nanašala na vzgojevalni kot na estetični značaj Poezij, ga je težko dolžiti krutega literarnega umora. Kal smrti je že bila v Gregorčiču samem. Kakorhitro se umetnik več ne razvija, je dokončal svojo pot in je postal rokodelec. Pri vseh tistih, o katerih nam zgodovina ponosno poroča, opazamo neprestano prenavljanje, pomlajanje, stopnjevanje v formi in ideji, pri Gregorčiču pa ne ločimo bistvenih razvojnih dob. Začel in končal je z domoljubno liriko, ki je slednjič morala usehniti, zlasti ker se pri nas ni mogla opirati na močno podlago, ustvarjeno od stoletij velikih narodnostnih bojev, temuč se je predavala le v pesmih, skoro po šolsko, bolj narodu v poduk kot v užitek. Vrhu tega se je kesneje začel polegati tudi tisti „srca vihar“ mladega Gregorčiča, ki mu je izšel iz srca toliko odkritosrčnih, prelepih kitic. Dokler sta kipeli v goriškem pevcu ti dve pristni, naravni čustvi, je bil njiju mojstrski stilist; a ko sta prekipeli, je onemel tudi on. Razmatrajoča sila duha pa, ki poraja vedno nove uganke ter iz ugank nova čustva in ki je ne uniči nobena kritika, mu ni bila dana.

V tem obstoji po naši sodbi tragična krivda Gregorčičevega življenja. Vsem, ki vedo, kako globoko je Gregorčič zapisal svoje ime v naša srca in v našo zgodovino, se to sme povedati brez pohujšanja in zagovornikov, ki so pripravljani idolom žrtvovati pravico, on ne potrebuje.

Fr. Ks. Meško je napisal Poezijam kot uvod nekaj proze, deloma v prosti, deloma tudi v vezani besedi.

Franc Bregar.

Gorski venec vladike črnogorskega Petra II. Petroviča-Njeguša. Prevel Rajko Perušek. V Ljubljani 1907. Založila in izdala „Slovenska Matica“ med Prevodi iz svetovne književnosti. 302 str. — Slovenci smo, hvala Bogu, doživeli čas, ko se po pametnem potu kulturnega in gospodarskega dela bližamo Srbohrvatom. V tem znamenju pozdravljamo vsako delo, ki nas vodi do medsebojne zveze; in da je prof. Peruškova prireditev Gorskega venca, ki nas seznanja z mišljenjem in življenjem črnogorskega ljudstva, zopet nov pripomoček do tega namena, ne bo nihče dvomil. Ali dvomiti moramo v tem, da bi bil način književne zveze mogoč tako, kakor si ga misli prireditelj te knjige, o čemer več v nadaljnjem. Pri oceni imenovane knjige moramo ločiti dvoje, vvod k pesnitvi in prestavo pesnitve same. Vvod bo vsakemu všeč, ker nam podaja cel popis Črne gore, v zemlje-